

ПРИРОДНІ РОЗМОВИ ПРО ЕКОНОМІЮ

ПІДРУЧНИК ДЛЯ ДІТЕЙ І УЧИТЕЛІВ
В СОЦІАЛІСТИЧНИХ ШКОЛАХ

Написала: Кароліна Нелсон.

З Англ. перекл. Е. К.

ЦІНА 30 Ц.

ВИДАННЯ «ГОЛОСУ ПРАВДИ»
119 E. 7th St., New York, N. Y.

1920

ПРИРОДНІ РОЗМОВИ ПРО ЕКОНОМІЮ

ПІДРУЧНИК ДЛЯ ДІТЕЙ І УЧИТЕЛІВ
В СОЦІАЛІСТИЧНИХ ШКОЛАХ

Написала: Кароліна Нелсон.

З Англ. перекл. Е. К.

ЦІНА 30 Ц.

ВИДАННЄ «ГОЛОСУ ПРАВДИ»
119 E. 7th St., New York, N. Y.
1920

З м і с т .

I. Еволюція і Революція.	9 — 12
II. Дивний Будівничий Кришталю	12 — 17
III. Прімітивне, Природне і Соціяльне Життя.	18 — 22
IV. Початок Пола.	22 — 26
V. Пол і Приспособлення	27 — 31
VI. Поли, Їх Вживання і Надужиття ..	31 — 36
VII. Природне і Соціяльне Приспо- блення	36 — 40
VIII. Будівничі Дерева	40 — 44
IX. Невидимі Вороги Робітничі	44 — 47
X. Дивні Будівничі в Людськiм Тiлi ..	48 — 53
XI. Діточий Проблем	53 — 58

СЛІВЦЕ ДО УЧИТЕЛІВ.

Лекції, заміщені в цій книжечці, були виголошені спершу перед аудиторією слухачів Молодих Соціалістів Недільної Школи в Сан Франціско. Діти були дуже зацікавлені, особливо такими предметами як ось кришталі, мінерали, яйці, квітки і морські рослини.

Учитель що береть ся до цих лекцій мусить, розумієть ся, насамперед добре поінформувати ся сам.

Робітники не можуть дозволити на те аби їх дітей вчив хтось такий що сам не знає про що він вчить.

Саме пошене соціалістичної картки в кишені ще не причинить ся до виробленя погляду дитини. Але в тих лекціях не має нічого такого, чогоб людина з звичайним розумом не могла збагнути. Так само не потрібно копати ся в стосах невідповідних книжок. В наші дні мало де знайдесть ся місто чи село де би не було бібліотеки з доброю енциклопедією і словарем, і узброєний тим, студент легенько може запастись потрібним технічним знанем.

Пролетарська філософія дасть йому матеріал про етичний і соціалний бік лекцій. Перший том Капіталу, Маркса, Морганова і Вордва книжки про «Старинне Суспільство,» і нарешті «Теорія Неробітної Кляси,» проф. Воблена треба доконче читати щоб набути потрібного матеріалу.

Повизші книжки є науковими працями, котрі оперті на промисловім і історичним досліді і котрі й ста-

IV

новлять філософію робітничої класи і етичну систему думаня, котре діаметрально противне філософії правлячої класи і її етичній нації як то вона проводить ся в наших школах та церквах не для чого иншого як лиш для обезпеченя і охорони теперішнього порядку і для оправданя себе. Філософ правлячої класи і моральний сентименталіст вчать, що кожна особа є вільною робити або добро або зло після своєї впадоби. Пролетарський філософ показує що чоловік є витвором свого окруження, що він думає і ділає відповідно до своїх власних інтересів, або відповідно до того, що він уважає за свої інтереси. Так що, отже, навчання про красу і доброту особи в суспільстві, навчає оперте на конкуренції і злишнє.

Вчить її про те, як спільно з її товаришами праці вона зможе завести суспільство оперте на промисловій рівності, що вже з природи річи зносить класову боротьбу і суперечку класових інтересів, і тоді ви запалите розум дитини природним вогнем правди; таким чимсь, чого вона ніколи не забуде, бо всі дальші переживання підопруть це.

Органічне життя природи, збудоване з поєдинчих клітин, з його поділом на окремі «групи», де кожна з них виконує якісь певні функції, дає реальну ілюстрацію того, що в дійсности відбувається ся в суспільнім життю людей з усім отим поділом праці, з тою різницею що клітинні частини процентів в подиву чудній гармонії одна з другою і обмінюють ся продуктами відповідно до своїх потреб.

Оден гурт в суспільстві (робітники), що правда, робить фатальну помилку, толеруючи паразитів (нероби) в своїй системі поділу праці. Всі паразити тима більше небезпечні через те, що вони є її самої породи

і через те можуть настроювати мозки Групи робітників відповідно до ідеї, що, мовлять, вони (робітники) без них не годні й дихати, не можуть без них цілком обійти ся, тоді як самі в той час паразити крадуть від них плоди праці, накопичують їх до безконечности так що вона навіть марнується, а робітники мусять примирати з голоду.

Наколи дитячий розум розбиреть ся з тим, ви зробите тільки тоді з невинних істот мужчин і жінок та почнете будувати нове суспільство з долини. Розуміть ся, що ці лекції становитимуть лишень мізерний початок.

Не треба боятися, що дитячий розум не зрозуміє справи.

Ми, дорослі люде, призвичаєні годувати мозок дитини лишень найвими речами, гадаючи, що вона не може розуміти дійсности.

Тим часом треба розуміти те, що мозок дитини швидше похопить все ніж мозок дорослої людини, бо він є плястичний. Дитина може вивчити нову мову с такою легкістю що не раз здивує дорослих, котрі самі тяжко і уперто старають ся вивчити ту саму мову. До тогож мозок дитини є дуже чудний.

Серйозність, яку виявляє учитель, передається дитині без великих зусиль.

Найтяжше для учителя порадити з такими дітьми, родичі котрих є, як то можна назвати, напів спеченими соціялістами.

Вони, як то кажуть, відчепились від старого, а не перейшли ще до нового. Увесь соціялізм для них становить процедуви з голосованнем. Для них, всі особи є початком і кінцем егоїзму і як такі мусять бути кон-

VI

трольовані законом і страхом. Діти слухають розмов своїх родичів і набирають ся мильних поглядів на річи.

Оден молодий хлопець в клясі дуже був розсердив ся через те, що ми не признавали крадіжки одним з підрядних запяць за капіталізму.

Він рівнож рішуче настоював на те, що підроблюванне поживи за сучасного ладу є доброю річею бо мовляв, чоловік інакше не міг би конкурувати оден з другим.

З другого боку дитина, походяча з дому вчених, революційних родичів, має погляди і понятія життєві, як рівнож правдиві етичні понятя, які показують, що можна зробити з розумом дитини. Ми мали двоє таких дітей в клясі. Були ними хлопець і дівчина Давида Мілдерса. Вони були так гарно навчені і думаючи, що просто годі обійтися, аби за них не згадати. Найкращі учителі то — родичі, властиво, єдино правдивими учителями з конечности є і мусять бути родичі.

Тому отже, оце відносить ся не в меншій мірі й до родичів як до учителів.

Учителі або родичі котрі поінформують ся як слід самі, не мають клопоту з інформованнем дітей.

Дитина вчить ся розуміти наукові реченя так само легко як всяке слово яке вона вживає.

Але тут я не можу обійтись без того, аби не перестерігти всіх проти зайвих зусиль пробування вчити щось таке чого діти ніяк не зрозуміють.

Тоді тільки мучить ся маленький мозок і псуєть ся.

Не має ніякої потреби цього робити в наші часи. Інформації стались бо не тільки добре сконцентрова-

VII

ними (зібрані), але й о стільки легкими до набуття, що кожному не тяжко їх набутти, хто тільки того бажає.

І тому, в кінці, ми можемо як найсердечнійше сподівати ся, що оця маленька книжечка стане дорогою вказом на шляху інформацій як для родичів, так і для учителів, на долю котрих припадає формування молодих мозків.

КАРОЛІНА НЕЛСОН.

I

ЕВОЛЮЦІЯ І РЕВОЛЮЦІЯ.

Оден тесляр пішов в неділю в ранці з своїми двома дітьми, Івасем і Ганею до ліса щоби зрізати дерево. Діти бавились собі поодаль, питаючи батька про всячину.

«Тату, чи квітки сплять?» — спитала Ганя.

«Я думаю що сплять,» відповів батько. «Вони згинають своє листя і ховають голови в ночі.»

«Чому вони не пробуджують ся коли ми переходимо біля них?» продовжав далі хлопчина.

«Вони не пробуджують ся,» сказав батько, бо не мають ані очей ані ух щоби могли бачити і чути. Як би вони мали очі і уха то напевне побігли би.

«О то булиб тоді вони смішні,» сказав Івась зо сміхом.

«Вони тодѣ не булиб вже рослини, а були би звірята,» каже батько. «Всі звірята виродились з рослиного життя. Вони не люблять бути привязані до землѣ.»

Відтак вони переходили біля куща що ріс при дорозѣ. Деь в кущі чути було пискотіння малих пташенят. Всѣ зупинились і стали прислуховуватись та приглядатись та побачили пташине гніздо, довкола якого мати і батько тих пташенят літали, распучливо цввірінькаючи.

В гнізді були двоє маленьких пташенят. Вони були червоно-шкірі голісїньки, без пір'я.

Голови їх були, здавалось, за виликі для них.

В гнізді рівнож було невеличке яйце, і в той сам час як всі приглядались, яйце тріснуло і з него вилізло нове голе пташеня.

Івась і Ганя аж закричали з радості. Кричали й пташки бо їх малесенька дитина впала з гнізда. Батько підобрав пташеня з гіляки, на якій воно держалось одною ногою і поклав назад до гнізда.

«Як то пташки ростуть в середині яйця? запитали обоє діти.

«Яйця,» каже батько, «є споживчий склеп є центром життя. Ми не знаємо що є життя. Ми тільки знаємо що воно завжди ділає і завжди змінюється. По перше жовток в яйці поділений на маленькі мішочки, на такі маленькі, що ми не можемо їх бачити звичайними очами. Ріжні органи є збудовані з того приладженого матеріялу подібно як й наші міста є збудовані з дерева, цегли і з богатъох иньших матеріялів.

Може бути що є десь казочні теслярі, мулярі і много иньших робітників при праці робленя пташки. Але щоб воно не було, що робить ту роботу, воно значить тільки те, що дає енергію. А енергія може бути викликана поживою. Коли поживи в яйці забракне, будівничі в яйці мусять шукати корму десь инде. Але ті будівничі не мають начальства. Вони будують пташку кооперативно. Вони стають ся пташкою. Що одна частина пташки потребує того й всі потребують. Правлячою частиною є голова, в якій знаходить ся мозок. Кожна частина організму покликують ся до чину. В яйці - державі зробилась революція

проти дальшої там житки, і така житка означала б голод і смерть. «Розбивай стіни!» родить ся клич. І пташеня зробило щось таке чого воно ніколи не робило передше; воно піднесло голову і почало дзьобати раз по раз.»

«Відтак воно вийшло,» сказав Івась задоволено.

«Так, воно вийшло.» сказав батько, «бо воно не було спокійне і не казало — «О, не варта пробувати. Я завжди було в яйці а тому й завжди маю в нім бути доки не вмру.»

Ціле життя повстало просто з краплини, і працювало сильно доки воно так змінилось що мусіло найти новий спосіб житки. Ця праця сильна є еволюція. Крик — «Розбивай стіну!» є криком революції. Життя в своїм постійнім поході розбило тисячі стін. Робітники є могутними будівничими світа. Бо працювали день і ніч. Вони побудували залізниці, кораблі, телеграфи, телефони, фабрики, машинерію і вони гнулись в нутрі землі, добуваючи вуголь, потрібний для веденя промислу, і аж нарешті тепер ми маємо величній і зорганізований світ.

Але робітнича кляса є в шкаралюпі капіталізма. Те що вони побудували кілька богатих неробів привластили собі як свою власність. Кожний день робітники мають все менше і менше поживи. Армія людей, котрі не можуть найти собі роботи зростає все більше і більше; скрізь в світі чути крик до революції робітничої. Валіть стіни капіталізма! є наш крик. Ми мусимо мати поживу або вмерти. І ми повинні вмерти в той час коли виробляємо подостатком поживи.»

«Що то таке той капіталізм, тату?» спитав Івась.

«Капіталізм,» відповів батько, «є таке положенє яке уможливлєє обкрадати робітників з того що вони виробляють. Коли робітники виробляють річи вартости сто долярів то дістають з того лишень двадцять долярів в формі платні. Властителі дістають вісімдесять долярів за неробство. Отаке то.

«А ось дерево,» сказав батько. «Подивимось скільки літ воно має наколи я його зріжу а також побачите як воно будуєть ся.»

II

ДИВНИЙ БУДІВНИЧИЙ КРИШТАЛЮ.

Ганя і Івась бігали собі по висохшій долині а батько зрізував далі дерево; незадовго діти повернули.

«Тату, бачите, що ми знайшли,» закричали обоє, бігом вертаючи до батька.

«А що там таке?» спитав батько, відриваючись від роботи.

«Я думаю, що це діаменд,» сказав Івась, подаючи батькови камінь, який вилискував ся при сонцю.

Батько обняв його і сказав: «Ні, діти. Це кусок скристалізованої скали. Ви тямите, що я вам говорив про життя? Воно завжди активне і завжди змінєть ся. Ось тут життя буде мінерал. Колись цілий світ складав ся з самих мінералів заки ще не було ані рослини, ані звірят.

«Як же будуються ті мінерали, тату?» запитала Ганя.

«Коли ми будуємо щось то ми вживаємо різ-
нордній матеріял — дерево, цеглу, залізо, вапно
і т. д. Природа також вживає всячину щоб тільки
вона не будувала. Ми не можемо бачити газу.
Але ціла земля, і океани, і ріки, рослини і дерева
і звірята, все є побудоване з газоподібного ма-
теріялу. Ми нашли що існує більше як шість-
десять різних відмін матеріялу або елементів.
Кожний рід має свою назву. Ми не будемо клопо-
татись тепер з назвами. В нашім тілі всі елемен-
ти вживають ся, але в оцім кришталю лишень
два роди вживаєть ся.

Він є просвітлюючий. Він побудований на фор-
му кубічну і пірамідальну. Все йде після плану
чотирикутника і трикутника.

«Трикутники і чотирикутники,» сказала Ганя,
«такі самі як ми будуємо вшколі.»

«Так,» сказав батько, «виглядає так що при-
рода будує мінерали подібно як й ви в школі. Але
ми мусимо вернутися до тої справи як природа
будує кришталі. Отже, уявіть собі, що ваш учи-
тель хоче навчити вас марширувати. Він вистро-
їть вас в ряди по два, три, чотири шість або біль-
ше і побудує з вас чотирикутники або колюмни,
де кожний хлопець чи дівчина має певне місце і
мусить йти разом з усіма в ногу бо инакше ряди
розбилиби ся.

Кришталі побудовані з маленьких частин, зва-
них молекулами; вони вистроюють ся в ряди
формуючи чотирикутники і колюмни. Але памя-
тайте, молекули не мають ані передньої, ані зад-

ньої ані долішної ані горішної форми. Вони завжди починають будуватись з центра.»

«Чи вони такі як коралі, тату?» спитала Ганя.

«Це добре думати що воно в такій формі», сказав батько. Лишень пам'ятайте що молекули є активні і повні життя. Потреба мільйонів тих малесеньких істот аби збудувати кришталь, і часами вони доходять до сварки між собою.»

«То вони значить можуть сердитись так як люде; оце ви підтим розумієте?» спитав Івась.

«Побачимо. Вода також зложена з молекулів, але иньшого роду. Коли тепло то водяні молекули, неначе ті казкові створіння, бігають співаючи і танцюючи; але як похолодіє вони тулять ся до купи, формуючи збиту масу або лід.»

«Так, тату,» сказав Івась, «Я бачив тоненькі лідові голки на поверхні води заки вона ще не замерзла.»

«Ти бачив їх також як починали формуватись на віках. Як се робить ся? А от як: в кімнаті все повно водяних молекул, але вони так віддалені одна від другої що не можемо бачити або відчувати їх. Коли вони подійдуть близько зимного вікна то тоді починають швидко крутитись, формуючи на шклі кроплі води, які кристалізують ся.

«Вони вистроюють ся в ряди на взір голок і розходять ся по цілім вікні. Їхні вершки сходять ся в тисячах ріжних трокутників доки кришталеві молекули не вироблять прегарного малюнку. Варта тільки дихнути на цю красу і вона розтає. Так само отже будують ся й кристалі, тільки що мінеральні кристалі сильніші ніж водяні. Потре-

ба багато більше часу заки вони сформурують ся, а знищити їх можна нічим иньши як тільки горячим вогнем.

«Але вони також швидко відчувають і тепло і холод. Як оден гурт тих кристалів змерзне, то вони швидче тоді збирають ся до купи ніж ті що не змерзли. Відтак між ними почнеть ся суперечка, наслідком того гарні лінії кристалу розбивають ся.

«Але люде не сварять ся і не настроюють ся зле через те що одні живуть в теплі в той час як другі терплять холод,» заявив Івась.

«Люде сварять ся про иньше,» сказав батько. Але мало не вся боротьба може бути віднесена на рахунок боротьби за здобуте доброго, теплого куточка в життю, що значить мати до волі що їсти, гарно вбрати ся, мати дім і спочинок.

Оце є те, що називають щастєм.

Але всі ті річи виробляють ся робітничою працею. Робітники утворюють все богатство, але капіталісти забирають его, полишаючи для робітників лишень тільки аби вони не вмерли з голоду. Це сиричинює що є дві кляси людей, які завжди сварять ся між собою. Чим більше богатства хтось має, тим більше й сили є в него, а сила дає славу і повагу. Так що капіталісти завжди сварять ся поміж собою із за набуття оден від другого богатства, яке вони зрабували у робітничої кляси.»

«Чи кристалі їдять, а чи ні, тату?» запитала Ганя.

«Ні, дитинко, Як би наші тіла була прозорі як кристаль то нам би не треба було нічого робити як тільки держати їх в теплі, бо тепло пере-

ходилоби на скрізь через нас. Та наші тіла побудовані неначе машина з мотором в середині, який треба піддержувати через накладання вугля в скринку де той мотор знаходить ся, то б то в житті. Тричі на день ми мусимо накладати туди вуголь — поживу аби надати тепла і витворити еилу і енергію. Працювати то значить видавати енергію, так що робітники потребують багато більше корму ніж багаті нероби, але вони проте дістають завжди менше. Вони завжди зужитковують послідний фунт пари для енергії, і тому вони знесилюють ся як раз тоді наколи повинні бути в повнім розцвіті сил. Уявіть собі що ми не звичайні люде а такі, про які в казках оповідаєть ся; і ось ми літаємо собі в повітря в полудний час. Довкола скрізь видко копальні, фабрики і заводи і на полю ми побачимо робітників за обідом, поїдаючих шматки хліба з холодним мясом або сиром або навіть й без мяса цілком. За пів години або за годину чути гудок і тоді кождей робітник зриваєть ся і летить назад до своєї праці. Відтак колиб ми заглянули до гарних домів де багаті їдять, то відразу картина змінилась би: там парувалиб горячі смачні потрави а на закуску пани заживають собі смачні овочі і леди. Робітничі сини і дочки бігають перед ними, подають на стіл і приймають, настаравшись всього від самого ринку. Нероби не спішать ся, мають доволі часу їсти; гудок не верещить їм в уха. Чи вони любять кухарів і льокаїв, що їм услужують і перетворюють їх життя в раювання? Ні. Вони називають їх нерозумною скотиною. Яко казкові люде миб розплакали ся, дивлючись на подібну

несправедливість і хотіли б показати людям як глупе те все є і сказати робітникам аби вони задержали для себе витворене добро а неробам сказали самим за себе дбати. Але як люде, ми кажемо: «Так воно завжди було і так ще якийсь час буде».

«Але чи нема й серед робітників неробів?» спитав Івась.

«Так, синку, ніхто не любить бути рабом та щоб ним поганяли як конем, хоч з робітниками так й робить ся. Та всеж, робітники пильнують своїх обов'язків найбільше героїчно. Але бачиш тепер инший час то — вік машин. Машина то така річ що заощаджує людську працю, яку дають робітники спільно. Кожного року машини все удосконалюють ся і заощаджують більше праці, так що все менше і менше робітників можуть дістати занятя. Як хто небудь з них не любить своєї роботи то є десятки готових взяти ту роботу і тільки чекають на це.

Оце робить властителей безсердечними. Та щоби хоч трохи поправити своє положенє, робітники мають страйкувати, тоді голодні люде, котрі немали досї роботи дістають нагоду працювати яко страйколоми, але, розумієть ся булоб богато краще для всіх робітників, без огляду на те, чи мають вони роботу а чи не мають, завжди стояти разом замість поборювати себе взаїмно на кристь капіталістів. Так що як бачите, ми змушені поборювати оден другого із за здобутя теплішого куточка в життю, що є великою глупотою, бож в світі є богато всього для всіх.»

III

ПРИМІТИВНЕ, ПРИРОДНЕ І СОЦІАЛЬНЕ ЖИТТЯ

На слідуєчий тиждень мати взяла Івася і Ганю на морський беріг. Там вони пішли на пароплав що відпливав на невеличкий острів.

Коли вони доплили до острова, вони почули як чоловік на пристані викрикував: «Ходіть і розгляньте морський сад в нашій кораблі з шклянним дном!»

«О, мама, чи не підемо й ми туди?» запитали цікаво діти.

«Добре,» сказала мати.

Вони увійшли на пароплав, дно якого було шклянне. Через дно вони могли бачити воду під пароплавом. Довколо того пароплаву була загородь і вони вдивлялись в глибину морську, але з початку не бачили нічого. Виглядало неначе чорна пащека. Та вскорі пароплав відплив на чисту воду і тоді вони побачили дивний сад на дні океану. Позолочені і посріблені риби пливали в воді поміж прегарними рослинами і деревами. Ці рослини і дерева були синьо-зелені, червоні і золотисто жовті. Деякі з них виглядали так делікатні неначе павутиння; інші знов виставляли свої квіти і стовбурі на поверхню. Все ворушилось то в оден бік то в другий неначе вкланялось одно одному, як найвгичливійше.

«Що за гарний садок,» з радістю сказала Ганя.

«Я не знав що щось подібне могло рости на дні моря,» сказав Івась.

«Це морські рослини,» сказала мати Морські рослини це перша форма рослинного життя. Ви

вже знаєте як формуєть ся кришталъ завдяки молекулам. Ці будівничі кришталю будують дуже гарні, дивні і міцні річи. Будівничі морських рослин навчились багато більше і вживають більше елементів при своїй праці.

Ви можете завважити що морські рослини ростуть в гору, тягнучись до світла і розставляючи своє листя до сонця. Але, після всього, тутешні будівничі роблять лишень на велику скалю те що ви знаєте про мінерали. Ви памятаєте листя і гілля, будовані молекулами на замерзлих вікнах. Як би не було будівничих в намулі то ми б ніколи не мали ніяких палаців і двадцятиповерхових будинків. Завдяки тим будівничим й наші будівничі навчилися порядку.»

«Яб хотіла мати де що з того дива,» сказала Ганя, показуючи на морське дно.

«Та їх є багато на березі,» сказав Івась.

Сад паренті зник і пароплав відплив до пристані. Діти пішли на берег. Ганя назбирала сберемок морських рослин але нагло кинула їх з великим обридженем.

«О, мамо, вони слимакуваті і зовсім не такі гарні як вони виглядають у воді.» сказала вона.

Мати взяла з торби маленький ніж і надрізала стебло рослини і звідтам почав текти чистий сок, що виглядав на ропу.

«Чи це рослинна кров?» спитав Івась.

«Так, ми можемо назвати це кровю,» відповіла мати, «але бачиш вона не має коліру. Вона має довгу назву — протоплазма називаєть ся вона. Ми мусимо тямити це бо инакше нічого не можемо знати про життя рослини. Ця протоплаз-

ма є будівничим рослин. Складаєть ся вона з багатьох родів молекулів. Довколо себе ті молекули будують стїну, відтак маємо клітину. Всї рослини є побудовані з мільонів тих клітин.»

«А коли річ росте все більша і більша, то це тому, що клітини стають ся все більші і більші?» запитала Ганя.

«Клітини приспособлюють ся до загального плану рослинної будови,» сказала мати. «Ось тут в стеблї вони формують ся неначе трубка або діра і ростуть кінцем до кінця. В соломі ви можете зауважити що самі клітини лучать ся до купи, але тут в морських рослинах, кінці затрачують ся, так що стебло виглядає неначе одна ціла трубка. Як би ми мали шкло то моглиб доглянути як протоплязма циркулює в нїм то до гори то в долину.»

«Але звітки беруть ся клітини,» запитала Ганя занепокоєно.

«Зараз скажу,» відповіла мати.

«Уявіть собі що ми перевязали мішка по середині; ми маємо тоді два мішки замість одного. Уявіть далі, що ті два мішки мають силу пухнути що кожний з них станеть ся такий самий великий як був перший. Відтак ми можемо поділити тих два на чотири, а чотири на вісім, вісім на шіснадцять, і врешті матимемо тисячі мішків. Отже, те саме дієть ся з рослиною чи з якоюсь иньшою животиною. Клітини беруть ся з поділу.»

«Я не бачу жадних корінців,» сказав Івась, пильно розслідуючи де які з рослин.

«Вони не мають коріниців,» сказала мати. «Кожна клітина дбає за себе і сама шукає собі

поживи. Коріння значило би що деякі клітини булиб заняті набиранєм поживи, з землі в той час як иньші побиралиб її з повітря і сонішного тепла. Иньші знов малиб достарчати сіль і иньше з землі і передавати решті рослини. А ще иньші клітини малиб достарчати річи з повітря і передавати корінням. Це значило би поділ праці, чого не можна виконати в морських умовинах. Коли будівничі рослини навчились кооперуватись через поділ праці, вони стрінули перешкоду саме там, де море перешкаджало їм це виконати і вони мусіли покинути добру гадку. Це була велика ростиinna революція, рости на суші замість моря.»

«Як же ці маленькі будівничі морських рослин могли додуматись до цього?» запитала Ганя.

«Вони вчать ся подібно людям, я думаю,» сказала мати. «В океані є течії і стремління. Стремління заставляє рослину виставляти голову з води. Будівничі клітин навчились приспособлюватись до нових умовин ріжними способами.»

«Але я не розумію тих будівничих рослин котрі пізнають неначе люде,» сказав Івась.

«Чи люде коли небудь не знали як будувати доми, робити одєжу і варити їсти? Ні, діти, перше помешканє була нора. Перша одєжа була роблена з звірячих шкір а першим оружжєм були палиці та камінюки. Чоловік не міг варити собі їсти доки не навчив ся того, що через тертя двох кавалків сухого дерева він може зробити вогонь. Люде спершу жили в теплім, але як настало зимно, вони мали захищатись і тоді навчились як робити одєжу. Конечність змусіла їх поступати впе-

ред. Людська родина пізнала, що як оден чоловік робитиме чоботи увесь час, то тоді він зможе це робити багато краще і швидче ніж чоловік, який має малий або зовсім немає досвіду в тім ремеслі. Так само було в усім иньшим. Відтак ми поділились на різні робітні гуртки аби в той спосіб робити річи як найкраще і найлегче.

«Далі ми пізнали що все залежить від добрих знарядів, і що люде з найліпшими знарядями можуть перегнати всіх, решту. Відтак ми навчились послугуватись парою, далі пізнали що чимало людей можуть зробить певну річ багато краще і швидче тоді як кожний робити має якусь тільки частинку. Нині треба більше як сто робітників до зробленя пари черевик.

«Так воно й з усім. Ми робимо все спільно, а тому ми повинні й посідати все спільно. Подібно тому як будівничі рослини ми маємо зреволюціонізувати себе через вихід з моря капіталізму на чисте повітря соціальної кооперації.»

IV

ПОЧАТОК ПОЛА.

Мати і діти спочивали на морським березі і перший пароплав приготовляв ся вже забирати людей, але Івась і Ганя не дуже хотіли їхати з надморя. Їм захотіло ся дуже піти в висохшу долину і мати нарешті їм дозволила на це.

Коли вони вернулись назад, Ганя мала цілий оберемок напореття, а Івась не мав нічого, бо він признав ся що цілий час шукав за гніздами пташиними.

«Чи не думаєш ти що пташки є дуже гарні?»
запитала мати.

«Так, мамо.»

«На щож ти хочеш їх нищити?»

«Та так для потіхи,» відповів Івась дуже за-
соромлено.

«Як би не пташки,» сказала мати, «то фәрме-
ри не моглиб виростити овочів, зеленину і збі-
жа. Червяки поїлиб все поки воно дозріло.»

Ганя сиділа при матері і складала своє папо-
роття і зауважила пупняшки на листях.

«О, мама,» сказала вона, «що це таке оці жов-
ті річи, цілий рядок їх довкола листя?»

«Це насіння,» відповіла мати.

Івась теж подійшов і почав розглядати.

«Для чого вони?» запитали діти.

«Тепер будьте спокійні на хвильку,» сказала
мати, «і попробуйте довідатись дещо про них.
Морські рослини пливають в воді. Вони ростуть
через поділ клітин. Кожна клітина замкнена в
стіну, але та стіна є неначе сито, через яке про-
топлазма достарчає тудя поживу і викидає те,
що зайве. Заки ще були гарні морські рослини,
море було вже заповнене життем. Але ми немогли
добре бачити, те все, бо воно було неначе безко-
лїрний намул. Частини того намулу відривались
і росли окремо, формуючи нову масу. Нічого но-
вого не родилось і ніщо старе не вмїрало. Тодї не
було ані тата ані мами в тїм гарнім світї.

«Але тодї як морські рослини показались, то
були в тїм мїстї гіляк і листя. Всї клітини були
тїсно злучені. Морські рослини розмножувались
спершу через формування відділу який відривав

ся і розростав ся в нові рослини. Але як морська рослина опинялась в зимнішій воді, де не легкою справою для неї було тоді знайти собі поживу, вона почала розмножуватись через кладене яйця, котрі в тій формі називають ся спорами. Та спора була спершу окремою клітиною, викиненою в воду. Вона була забезпечена в поживу і кружляла доти, доки не знайшла собі певного місця і в той сам час вона їла свою поживу, і була в стані сама себе піддержувати рости і міцніти в страні сама себе піддержувати вирости і міцнітати і вкінці ставала такою як й її матір.»

«Але прийшов час що було тяжко найти поживу; тоді вона викидала дві клітини замість одної. Одна з них була батьком, а друга матерью.

«Батько - клітина називається ся мужчина а мати - клітина називається ся женщина. Мати - клітина має чимало корму. Батько-клітина немає жадного, але за те він має багато енергії, і тому він почав вганяти за клітиною-матерью. Тоді як дві клітини сходились до купи, вони ставали одною клітиною і тоді формувалось нове яйце або спор, готове вирости в нову рослину. Так що ми бачимо одна і тасам а особа серед рослин є і батьком і матерью.»

«А чи ця папоритина також разом і батько і мати?» запитала Ганя, тримаючи одну папоритину в руці.

«Так, діти, а оці другі річи на кінці листя, про які ви мене питали, є насіння. Вони не є пливачим насінням, але й вони в свій час, а саме на весну, дозрівають і мають силу до зародження. І саме тоді як насіння стає велике досить, що може

саме собі дати раду, тоді—трах! приходить весна і тоді вона розлітаєть ся на всі боки, де воно набирає коріння і виростає з него спершу малоньке а потім велике папороття.»

«А як з пташками?» запитав Івась збентежено. «Чи немає в пташків батьків і матерів?»

«О, так, діточки, але треба знати що великий протяг часу в еволюційнім життю минув від папоротяної родини до пташичої. Пташки мають багато ріжних органів. Вони мають очи до видження, носи для нюху, животи для переварюваня поживи, печінки для дихання, язики до розпізнавання смаку і багато иньших органів. Так само вони мають полові органи для розмножування.

«Яйці, які кладе мати-пташка так як жіноча клітина в рослин, має великий запас поживи. Батько-пташка витворює мужську клітину, яка мішаєть ся з яйцем матері заки воно ще незатвердіє і не оточить ся шкаралюпою.»

«А чому пташки сидять довгий час на яйцях передше ніж вони розбивають ся і з них виходять пташенята?» запитала Ганя.

«Та тому, дитино, що зародок-життя що є в яйці не може бути активним без тепла. Воно спить тоді як зимно. І тому то мати-пташка може класти яйця одно за другим і тоді висіджує їх разом.»

«Пташки люблять своїх дітей багато більше ніж морські рослини або папороття, чи не так, мамо?» запитав Івась.

«Пташки мають більше сили виявляти свою любов,» сказала мати. «Вони можуть літати і шукати поживу та оберегати дітей перед небезпекою. Оце що вища еволюція й значить — тож

то сину порозуміння осібняка з другими в ціли здобуття того що потрібне.

«Людські родичі потребують багато більше річей для своїх дітей ніж пташки. Але родичі з робітничої кляси не мають вільного доступу до природи. Батько має продавати свою працю на ринку робітничім для того аби набути те, що потрібним є для удержання родини. А ринок майже завжди переповнений, так що він і иньші робітники формують юнії в ціли забезпечення себе перед можливістю продавання себе за дешево. Але юнії, які вони організують не можуть все захищати їх, а в богатьох місцях робітники не мають юній або властителі порозбивали їх. Так що батько робітничої кляси часто мусить побирати платню яка є за мала для того аби за неї купити все потрібне до життя. Тоді мати має йти за роботою, полишаючи діти без догляду. Мати, в такий спосіб відірвана від дітей, дуже терпить, батько тратить надію, а діти кричать і пустують в таніх, темних кімнатах, яких мати не має часу попитати. І ціла родина руйнуєть ся. Добрі, поважні люде не люблять дивитись на ті зруйновані доми і родини і кажуть одуреним робітникам «Ви бідні теряете що не вмієте зберегати і через те що пиячите. Як би ви були вірні своїм панам і любили Бога, то ви всі булиб щасливі і задоволені» Це «добра» проповідь для міліонів робітників, котрі не мають часу на догляд за своїми дітьми ані неможуть любити їх. Чи не так, діти?»

У

ПОЛ І ПРИСПОСОБЛЕННЯ.

Гарні квітки вкривали поля і лани. Солодкі пахощі заповняли повітря і Ганя, Івась та батько сиділи при шляху і насолоджувались красою природи. Пчоли гуділи, перелітаючи з квітки на квітку.

«Пчоли є післанцями квіток,» сказав батько в той час як вони всі приглядались як то пчоли залазили в листя квіток. Батько взяв одну квітку і розгорнув листя, відтак взяв другу і показав дітям пестик в середині і основу місця, де знаходиться ся насіння.

«Пестик є жєнщина-квіток а основа є батько-квіток,» сказав батько. «Ви можете бачити як пан основа держить мішочки з жовтим порохом. Панна пестка підводить свою голову неначе вона дивилась за чимсь. В дійсности то правди. Вона дивиться ся чи не несе якоїсь новини пан основа, який живе на другій квітці. А пан основа дивиться ся за післанцем який би переніс його посилку — малесенькі отруби панні пестці. Так що квітки сігналізують ся, подібно до того як ми сігналізуємось на залізницях «коліровими прапорцями.»

«То тому то квітки мають такі ясні коліри?» запитала Ганя.

«Так, власне тому вони мають такі чарівні, ясні колірові листя, аби пчоли могли їх бачити. Але крім того вони ще мають чудові пахощі, які пчоли з далека занюхають куда летіти аби їх віднайти. Пчола, однак, не марнує часу за дурно

літаючи. Бачите вона має обов'язок доглядати родину. Ось тут бачите кроплю меду на квітці. Це для пчоло, бачите він в такому місці, що пчолі дуже легко його взяти в свої мішечки, що вона й робить. Відтак вона перелітає на другу квітку і там забере мед і бере стільки, скільки зможе занести.»

«А чому квітки так турбують ся новинками?» запитав Івась «Чи не можуть вони обійтись без того?»

«Таке, бачите, діти: ви знаєте, що ми дуже радо виглядаємо листоноша тоді як знаємо що має прийти лист. Наш листонош лиш оден з тисячів листоношів, котрі розносять листи від одної особи до другої. Відтак ми маємо газети які друкують новинки з цілого світа. Ми можемо вчитись тільки з досвіду. Але кожний має иньші досвіди і пізнає ріжні річи. Ця наука може бути дуже цінна для всіх членів людської родини і мусить передаватись, від одного до другого, бо инакше був би застій і метушня, як би кожний був змушений довідатись про все сам, замість бути підпомаганим всіма інформаціями і досвідом, набутим нашими предками, всім людством.

«Ми маєм кооперативний спосіб пізнавання, але ми не завжди ним послугуємось. Перед тим як ми навчились штуки читання і писання, всі наші новинки мусіли передаватись з уст до уст, і перед тим як ми навчились говорити, то тоді не було кооперативного способу пізнавання.

«Коли ростиinna родина вперше вибралась з моря, вона поселилась на пісчаних берегах і кожна ростиina мала майже той самий досвід. Во-

ни розмножувались через насіння. Насіння значить, що зерно без всякого цвіту.»

«Мама казала нам, що насіння родить батькова і матірня клітина,» сказала Ганя.

«Я радий, Ганю, що ти так добре пам'ятаєш все! Тепер поспробуємо дізнатись дещо про квітки. Коли рослини розійшлись по суші, по горах і долинах, то деякі з них опинились в затінку, а деякі під промінням сонця, інші знов опинились на масці сильного вітру, а ще деякі в намулі, декотріж на височині, в сухих місцях. Але в кожному місці рослина мусіла використати все що було для неї найвигідніше. Вона мусіла приспособитись до обставин, навчитись захищати себе різними способами, або цілком пропасти. Члени ростиної родини мали різні пригоди і навчились використовувати все найкраще в життю — в тім числі навчились порозуміватись.

«Як вони порозумівають ся і як написані ті їхні новинки? Побачимо.

«В однім місці пестини знаходять ся маленькі яйці, — клітини матірні. На вершку основи, живчиків є маленькі отруби, — батькові клітини.

«Як ті, так й другі клітини мають вроджене бажання до розмноження. Отруби переносять ся пчїлми на інші рослини. Вони мішають ся з пестками і лучать ся з матірними клітинами або яйцями. І все готове. Яйці починають рости і формують завязку. Коли ростинні яйці дозрівають, ми називаємо їх насіннем. При повнім дозрінню насіння випадає і тоді виростають малі рослини.

«В такий спосіб члені всеї ростиної родини вимінюють ся досвідом з поконвіку, генерація за

генерацією. Генерація значить новий збір нового насіння. Кожний рік насіння обох полів має нову лінію спадкової науки, яку воно переходить. Але воно може використовувати лишень ту тільки науку, на яку дозволяють данні умовини. Ростини подібно людям мають приспособитись до отруження. Огородник знає це наколи він є добрим огородником, і він витворює умовини для своїх ростин як раз такі, які є найбільше відповідні. Чимало огородників людського життя — родичі і учителі — вірять що дитина може запанувати над своїм положенням і вони завжди на це уповають. Замість зміни умовин, вони силкують ся перемінити людську природу.»

«Квітки кормлять пчолу медом за її працю, але як облітають цвіти, то де пчола бере собі їжу?» запитав Івась,

«О,» сказав батько, «йди заглянь до вулія в літї або в осени і ти побачиш що він напакований медом. Пчола тратить працю в зимі але, вона не журить ся тим. Квітки наробили для неї доволі поживи. Все що потрібне, то тільки принести мед до дому. І пчола носить мед до дому. Квітки і пчоли вміють віддячуватись прислугою за прислугу: а чоловік вірить в одержне чогось за дурно, що він називає зиском. Він наймає людей лиш для ролбенья зиску для него. Коли він вже не може робити зиску, то каже «Йди!» Робітник тратить роботу тоді як її зробить, і він не має забезпеченя. Все що він виробив, належить до людей; які нічим йому не відплатить ся в заміну. Пожива може гнити в склепах, але робітники що наповнили склепи, можуть собі вмирати з голоду. Ось умо-

вини з якими кажуть робітникам миритись і до їх приспособлюватись тепер, в той час як ті що заявляють претенсії на переповнені добром склепи вважають ся за найвідповідніщих людей. Але з хвилею як робітники навчаться вживати для себе те, що вони витворюють, вони самі тоді стануть найвідповідніщими і наші свинячі умовини зникнуть вкупі з їх свинячою натурою.»

VI

ПОЛИ, ЇХ ВЖИВАННЯ І НАДУЖИТТЯ.

Одного ранку Ганя пішла до лісу. Вона бачила як молоденьке котиня качалось під деревом і чула якесь м'явкотиння його. «Що може бути?» думала вона собі і пішла подивитись.

«Кіця!» крикнула вона. Попри купи наскладаного дерева вона бачила гніздо з малими, чорними жильцями в нім. Вона покликала свою матір і брата подивитись на те, що вона знайшла. Вони обоє швидко прийшли.

«Мамо, звідки коти беруть свої діти?» було перше питання з уст Гані.

«Ти пам'ятаєш що батько і я казали про морські рослини, папороття, квітки і пташки?»

«Так, мамо,» сказала Ганя. «Вони всі мають яйця. Їхні діти виходять з яєць, але ж кітки не мають яєць.»

«Кітка не має яєць,» сказала мати, «але вони знаходяться в середині в неї. Там вони держаться в теплі, доки не прийде час родити, так само як й пташеня росте в яйці, через те що мати-пташка тримає тепло в гнізді через сидіння

в нім. Ми пізнали що еволюція значить працювати для того аби щось створити, і що творці навчають ся робити своє діло скорше і ліпше як кожним разом. Кращий і легчий спосіб називається прогрес. Богато краще для матері дати життя своїм дітям через пошення їх в своїм тілі ніж через сидіння в гнізді. Це дає матері свободу шукати поживу, увесь час бути здоровою і в свій час мати діти богато краще забезпечені.»

«Чи котам забирає більше часу привести діти ніж пташкам?» запитав Івась.

«Так, розуміється,» сказала мати. «Чим більше розвинений організм, тим дивніші, пляни, які в нім виконують ся і тим довше забирає для будівничих часу викінчити їх. Так, що як бачимо, в природі являється ся конечністю аби більше поступові звірята носили свої діти в собі, бо в противнім разі вони мусілиб сидіти в своїх гніздах так довгий час, що терпілиб на здоровлю, і тоді б не було ніякого прогресу в тім напрямі.»

«Чи в такий спосіб й ми прийшли на світ?» запитала Ганя здивовано.

«Ви ж не пташки і не риби,» сказала мати. Людина є найпоступовійше звіря через те тільки що вона навчилася тисячі кращих способів роблення річей. Звіря що навчилось ходити на своїх двох задніх ногах для того аби вживати свої дві передні ноги для борні і праці, сталося людиною і навчилось робити знаряди і зброя. Ці знаряди і зброя завжди помагали робить все в кращий і легчий спосіб, аж доки розум людини не розвинувся. Оце й все. Людська мати носить дитину

в своїм тілі, точнісінько так само як й звірина своєю.»

«В такому разі не правда те,» сказав Івась, «що буцім то чорногуз приносить діти на світ, як казав оден хлопець, що довідався про це від своєї матери.»

«О, це не правда,» сказала мати.

«А чому ж такі дурниці мати казала тому хлопцеві?» запитав Івась.

«Раніше ніж ти пізнаєш чому вона це зробила, ти маєш знати децо з історії людства. Бачиш, звірята не поневолюють одно другого; також вони не славлять членів свого власного роду. Ці злі річи роблять лишень люде а то через те що тільки люде вживають знарядів. Жєнщина, в давнину, в племінні часи, навчилась робити одіж, варити їсти і садити рослини, а мужчна знав тільки полювання і оборону від ворогів. Одно племя воювало з другим і забиало в полон, але полонені з бігом часу зачислявались в члени побідоносного племени. Коли жінки стались корисні промислово, мужчина, котрий полонив жєнщину у війні, уважав її за свою рабину, змушуючи її варити йому їсти та шити одіж. Після того увійшло в звичку полонити і купувати жєнщини. З часом всі жєнщини стались невільницями і уважались підданими мужчини. Жєнщина стратила всі права. За дитинства, батько посідав її; коли вона доростала, чоловік (муж) посідав її. Не добре як чоловік панує над другим чоловіком, а ще гірше як чоловік панує над жєнщиною, бо це значить що він є паном її пола.

«Коли ми маємо пана і раба ми в дійсности ма-

ємо два раби. Пан стає рабом своїх бажань. Таке положення річий спричинило полову неволю. Полові органи надуживались, і тільки одного з наших органів надуживається, він стає хоровитим. Людський рід почав стидати ся свого пола.

«Батьки думали що найкраще таїти все відносно пола. Вони уявляли що незнання є дуже добра річ і думали що тим більше для дитини буде корисно вірити в те що пташка принесла її в світ, але не мати.»

«Я думаю що хлопець повинен любити свою матір ще багато більше через те що то вона, а не пташка, принесла його на світ,» сказав Івась.

«Це ще не все,» сказала мати, «але тайна завжди підказує мозкови щось шукати за чимсь не знаним. Розуму не можна відгородити від тайни. Дитина не заспокоїть ся доки не знає всього про пол, часто вона набуває злих інформацій і вчить ся робити погані річи, котрі руйнують тисячі дітей заки вони навчать ся думати і знати.»

«Мамо, я хочу вам щось сказати,» сказав Івась дуже серіозно.

«Добре, кажи синку,» сказала мати.

«Деякі хлопці в школі бавлять ся з своїми половими органами.»

«О, це страшна річ! За ними треба наглядати доки вони не вилічать ся з теї злої звички, бо инакше вони виростуть хоровитими умово і фізично. Наші органи не для того є аби ними бавитись. Як би ми бавились своїм носом, нашим вухом або оком, то ті органи швидко почалиб турбувати нас так дуже, що ми б не могли думати про що инше. Те саме й з половими органами. Як учитель-

ка зобачить що дитина має нездоровий ніс через те що вона все в нім пальцями длубає, вона тоді пішла ту дитину до дому і накаже родичам аби відучили її від злої навички. Але як дитина надуживає свій пол, що є гірше небезпечне, вона старається показати що буцім то не зауважає того.

«Ми не потребуємо нічого так мало в тім світі, як людей з малею моральною відвагою. Всі наші органи зарівно дорогі. Наші полові органи є для розмножування коли ми станемо дорослими мужчинами і женщинами.»

«Чи женщины невільниці й тепер?» запитав Івась.

«Всі робітники тепер — невільники,» сказала мати, «але перед машинним віком, який зовесь капіталізм в наших фабриках, де все робить ся для зиску властителів, все робилось руками, в дома. Женщина працювала в дома де вона була невільницею свого батька і свого мужа. Тепер робітниця вигнана з дому і мусить заробляти на життя разом з мужчиною, і всі закони змінено відповідно до того.

«Батько і муж вже не посідає дочки і жінки. Деякі жінки думають що це робить їх вільними. Але ані мужчина ані женщина не може бути вільною доти, доки ми не матимемо промислової свободи зарівно для всіх.

«Коли чоловік не може знайти праці, він стає жебраком або злодієм, але як женщина не може найти праці вона стає білою рабиною. Це значить що вона продається полово, і живе, як то називають на червоно - освічених околицях, де в скорі вона вмирає від поганої хороби. Пристой-

ні молоді мужчини наймають ся для того аби за-
тягати молодих дівчат в ту полову неволю, і в
той спосіб вони дістають багато лшшу платню
ніж чесні робітники.

«В нашім гнилім суспільнім ладі чесна пра-
ця є найтаньшою річею на ринку.

«Найогіднійша нечесність шануєть ся біль-
ше ніж чесна, тяжка праця, через те, що паную-
ча кляса любить зиск більше як розум і тіло сво-
їх робітників.»

ҮП

ПРИРОДНЕ І СОЦІАЛЬНЕ ПРИСПОСОБЛЕННЯ.

«Чи хочете пошукати малих кошиків та йти зі
мною збирати ягоди?» запитала мати Івася і
Ганю.

«Так, хочемо,» радісно відповіли діти і побіг-
ли шукати кошиків.

Незадовго вони вже йшли по ягоди і коли на-
ближались до місця де вони ростуть, найшли куц
малини вкритої рясними ягодами. Спершу ді-
ти більше поклали в рот ніж в кошик; але вкін-
ці всі понаповнювали кошики і сіли спочивати.

«Мамо, чому ті куці плодять ягоди?» запитала
Ганя.

«А чи памятаєш чому квітки мають такі чудо-
ві коліри і пахощі?» запитала мати.

«Так, памятаю,» відповів Івась. «Це тому аби
пчоли могли їх видіти і розносити насіння від
одної до другої.»

«Так, діти. Я дуже рада що ви памятаєте все
так добре. Але рослини мають ще одну задачу до

розв'язання. Вони мусять запевнити спосіб або багато способів через які їхні діти можуть приходити на світ, де є для їх відповідне місце рости. Часами, от як орішина, вони кладуть насіння в міцні шкаралюпи, так аби їх й вода могла розносити і звірі. Часами рослини дають насінню крила так аби їх вітер міг розносити; відтак знов деякі рослини заобезпечують насіння в лакоме солодке сочне м'ясо так аби пташки і люде могли їсти а відтак викідати зернятка. Але деякі насіння забезпечені в міцну але сковзку шкаралюпу так що людина може її ликати без шкоди для себе. Але деб ростинні діти, або насіння не опинились, вони мусять, наколи мають вирости, приспособитись до ґрунту або до умовин, бо инакше вони загинуть.»

«Оце й є як то називають «успіх найвідповіднішого,» що значить те, що сильніший завжди відносить успіх?» запитав Івась.

«Теорія «успіху найвідповіднішого,» сказала мати, «просто значить, що особа або рослина котра найкраще зуміє приспособитись до оточення або умовин найкраще виходить і стає найсильнішою; але це не значить що через те рослина, звіря чи людина є найкращі і найпожаданіші.»

«Кукілі в моїм огороді завжди виростають богато сильніші ніж квітки,» сказала Ганя.

«Це,» сказала мати, «тому, що насіння кукілю може приспособитись до умовин ґрунту краще ніж квітки. Але як твої квітки зроблять добрий початок і ростуть густо і високо, то тоді насіння

кукілю вже немає добреї нагоди. Умовини змінилися, і в змінених умовинах немає місця для кукілю.»

«Але це не є те що я думаю, мамо,» сказав Івась. «Я думаю що найсильніший член родини маєть ся найкраще.»

«Чи ти думаєш що найкраще малинове зерня, або найкраще сливкове ядро, стаєть ся найбільшою і найсильнішою з поміж усіх?» запитала мати.

«Так, мамо, як раз те я маю на думці.»

«Це все залежить, Івасю від чогось. Немає два насіння аби були однакові по своїй силі так щоби виявляти життя зарівно скрізь. Кущ малини може рости в одному місцю дуже гарно, але як його перенести в друге місце то він о половину гіршим виросте а то тому що умовини ґрунту не є для него відповідні.»

«А чи найкращий чоловік не відносить успіху в оцім краю?» запитав Івась. «Учитель казав що так.»

«Чоловік відносить успіх в сім краю, як рівнож в успіх иньших краях, тоді як потрафить приспособитись до соціяльних умовин,» сказала мати. «Але в цілім світі ми маємо дуже несправедливі соціяльні умовини; так що мужчини або женщины, котрі можуть бути найбільше несправедливі і найбільші відносять успіхи і живуть найкраще.»

«Діточа праця є найтаньша а тому й найвигіднійша для капіталістів. І чоловік котрий недбає де дістане він гроші, навіть як й прийдесть ся виковувати їх з крови малих дітей, має найбільше

збогатіти і розкішно жити. Але подібні люде є гірші від брутів бо ж навіть й брути не жили коштом малих діточок.»

«Але чому батьки і матері посилають своїх дітей аби вони на них робили?» запитала Ганя.

«А тому, що машини тепер так є уліпшені що малі діти можуть ними кермувати. Дорослі мужчини викідають ся з роботи і неможуть доглядати дітей, так що діти змушені йти геть та шукати праці. Ось як воно є.»

«А чи найлучший робітник не відносить успіху?» запитав Івась.

«Найлучший робітник відносить хвилево успіх. Його вже на останку відправляється з роботи, звичайно. Але як він не може вже працювати добре, то тоді й його виганяється ся, а береть ся другого хто може ліпше працювати. Соціяльні умовини звичайно є такі що добрий робітник може відносити успіх пристосовуючись до них, але умовини індустрияльно зміняють ся бо знаряди зміняють ся.

«Робітники мусять приспособитись до змінених умовин, або голодувати і вмирати. Вони мусять забрати машини, копальні і землю. Тоді не буде ані богатих неріб ані бідняків - робітників, бо кожний дістане все що виробить Але капіталісти так як ті паразіти; вони боять ся стратити свої жертви. Ось чому вони мають брехні, і послугують ся тим в школах, в церквах і в газетах, аби закрити від нас правду. Ми робітники самі маємо вчитись і вчити своїх дітей.»

«Я завжди кажв дітям те, що ви з татом кажете мені,» сказав Івась.

«Це добре, моя дитино, це твоє єдине спасення в цілім життю, бо ти не можеш відійти нікуда від своєї кляси. Ти маєш бороти ся за неї і побідити. Особа та при наших умовинах, що може найкраще боротись є найвідповіднішою для нового ладу, який прийде. Робітники не мають вітччини; капіталісти посідають кожну вітччину. Так що нехай вони самі борють ся і вбивають оден другого наколи хочуть. Всі салдати належуть до робітничої кляси по всім світі і коли їх покликають ся на війну то їх заставляють мордуватись взаїмно в інтересі богачів.»

«Я ніколи не буду салдатом,» заявив Івась

«Я сподіюсь що ні,» сказала мати, салдата наймаєть ся для того аби він був готовий пробити груди свого рідного батька і брата, де тільки капіталісти, через своє правительство, скажуть йому це зробити.»

VIII

БУДІВНИЧІ ДЕРЕВА.

«Чи ви памятаєте, тату як ми ходили до ліса рубати те дерево?» запитала Ганя.

«Так, дитино, ащо таке?»

«Ви обіцяли оповісти нам як то росте дерево.»

Ми не мали тоді часу, чи не так? Добре, я зрівав дерево нині вранці на подвірю. Підемо побачимо що можемо ми навчитись з него.»

«А ну, хто перший там буде?» сказав Івась, і побіг поперед усіх.

«Ось ми й прийшли,» сказав батько, «Тепер,

діти, бачите що стовбур дерева сформований з кілець або кругів, що починають ся з малих від середини.

«От, бачите, оден, два, три, чотири, пять, шість.»

«Це значить що дерево шість років старе,» сказав Івась.

«Що змушує дерево рости в кружках ось так, тату?» запитала Ганя.

Батько поглядів на зрізане місце дерева.

«Це,» сказав він «є клубок довгих клітин. Вони так само як й клітини в стеблі морських рости, сходять ся кінцями, формуючи тонесенькі рурки через які кружляє протоплазма або сік.

«Ці будівничі рурок мають приносити матеріял від коріння. Коріневі клітини розростають ся в землі і розбивають мінерали аби набрати солі і квасів. Інші полюють за водою, але все те що ті малі ростинні углекопи добувають, воно має йти аж до вершка дерева і там варить ся.»

«Варить ся?» повторив Івась здивовано. «Я ніколи не знав що ростини варуть дещо.»

«Ти знаєш всі ростини мають зелене листя,» сказав батько. «Отже цей зелений колір не для того аби робить річи гарними для наших очей, але вони складають ся з кількох печей. Вуглем для них є сонішне проміння. Листя може рухатись на своїх хвостах так аби завжди звертатись до сонця. Ціле літо клітинні кухарі працюють, роблючи поживу, змішуючи її з матеріялом набраним з повітря.

«Коли вже готове, иньші клітини відносять це і кормлять дерево та будують нові клітини Але

в осені коли проміння сонішні слабіють і не здатні для варення, кухарі замикають кухню і відходять до коріня з усіма иньшими робітниками. Тисячі маленьких шляхів між корінням і верхом закривають ся. Зелені листки жовкнуть, вянуть і облітають. На весну коли сонішне проміння знов сильнішає, всі будівничі дерева стають знов до роботи.

«Але вони знаходять всі свої стежки закритими до верху, так що вони мають будувати нові. Вони їх будують довкола стовбуря, формуючи нові лінії, одна вздовж другої. І так що року будівничі ті формують нове кільце і нове листя.»

«Як кухарі в дереві вчать ся куховарити?» запитала Ганя.

«Так само як й иньші клітинні робітники вчать ся робити свою роботу. Вони мають це робити для того аби жити, як умовини змінюють ся.»

«Ми також маємо вуглекопів що копають під землею,» сказав Івась.

«Так, і як би не наші вуглекопи, працюючі глибоко в землі і добуваючі золото, срібло і залізну руду і вуголь, наша теперішня цивілізація розвалилась би на шматки. Ані оден потяг або корабель або фабрика чи завод не ворухнулиб колесами; тай капіталісти не моглиб складати золота і декорувати себе прикрасами дорогими. Ніякі сторожі не моглиб тримати тепла в палатах паньських зимовою порою і ніякі кухарі не змоглиб приготувляти смачних потрав для панів капіталістів.»

«Так!» сказав Івась. «Я думаю що капіталі-

сти повинні поводитись з вуглекенами як найкраще.»

«Капіталісти поводять ся з вуглекопами як раз так само як вони поводять ся з усіма иньшими робітниками. Вони душать їх як можуть і старають ся платити як найменше. Наколи деякі капіталісти відмовляють ся душити своїх робітників то їх зиск зменшуєть ся і вони стягнуть на себе ненависть всіх других капіталістів, котрі зруйнують їх і знищать. Приватно, капіталісти є як й всі люди. Деякі є добрі, деякі погані, а деякі ні добрі, ні злі. Але з індустриальної точки погляду всі вони злі. Вони є суспільні паразіти, висисаючі соки з суспільного організма. Робітники, котрі благають своїх панів бути до них добрими, прохають о відповідну денну заплату за роботу, навчились ще менше ніж клітинні робітники в дереві, які працюють всі купно і не толерують паразітичних зверхників.

«Як якийсь паразіт влізе до дерева то тоді всі робітники бють його з усеї сили. Розумієть ся, що часами вони й не виграють і вмирають в тій боротьбі разом з деревом. Люди - робітники мають так само боротись з своїми паразітами і наколи вони відносять поразку, тоді й людський рід відносить невдачу в його постійнім поході вперед.»

«Вуглекопи,» сказав Івась, «повинні мати право до всіх ріжних річей які вони добувають, так аби вони могли виміняти їх за все те, що иньші робітники витворюють.»

«Так,» сказав батько, «в той спосіб все пішло в вільний рух. Всі робітнини при ріжних роботах зналиб скільки родин суспільної праці вони вло-

жили в данну річ, і відповідно до того вимінювались би. Ніколи чоловік не створив ані одного атома чого б то не було в природі; все що він робить то працює аби зробити є корисним. Мільони літ малі клітинні робітники працювали над виробленням вугля, над тим аби дерево могло рости і рослини, а тут Ракфелери та Морґани заявляють претенсії що все те до них належить з причини їх висшости умові.

«Бідний, наївний Ракфелер не може виростити й одної волосинки на своїй лисій голові, й кажучи вже нічого про природу, як рівнож не не затрачує він ніякої робітничої сили аби щось корисне витворити.»

ІХ

НЕВИДИМІ ВОРОГИ РОБІТНИЧІ.

На полиці стояв кубок. Кілька днів назад в нім було трохи сметани. Нині Ганя заглянула до того кубка і побачила запліснівилу жужелицю. Вона взяла це до своєї матері і сказала. «Дивіть ся мамо, цей кубок наповнений якимсь павутинем чи мохом.»

«Я рада що ти найшла це,» сказала мати. «Дуже важно для нас знати децо про того рода ростины. Мох належить до зеленини, але це паразіт. Деревя і рослины, які ми студіювали добувають їжу з землі і переварюють її в своїм зеленім листю, але цей рід рослины ніколи нічого не добуває і не варить. Він так є як капіталістична кляса. Він забирає працю других.»

«Як він дістаєть ся до кубка?» запитав Івась, що бавив ся в віддаленю.

«Бактерії або насіння цього є в повітря, найбільше в затхлім повітря є їх багато. Вони так малі що одна порошина проти них виглядає так завелика як вітрак проти порошини. В повітря вони кружляють все і осідають на все тлусте, на овочі, на хліб, на мясо або щось иньше тому подібне.»

«А чи воно шкодить наколи людина зість це?» запитала Ганя.

«Так, дитино,» відповіла мати. «Гнила пожива дуже шкідлива. І як що небудь зогниєть ся, то це значить, що ті бактерії залізли тудя і кормять ся ним і викідають поїджене, що так завжди погано смердить. Часами вони залазять до закритої поживи і витворюють отруту яка вбиває людей.»

«Я ніколи не буду вже їсти закритої в бляшанки поживи,» сказав Івась здегустовано

«Ніхто не повинен їсти поживи з бляшанок як може обійтись без того,» сказала мати, «Той що виробляє подібну поживу вживає такого матеріялу що вбиває бактерії, так що вони не можуть працювати і псувати річей, але це знов може попсувати наші жолудки і апетит. Ми повинні мати свіже мясо, овочі і зеленину для того аби бути здоровими.»

«Так,» сказав батько, котрий підійшов до дітей, «капіталісти не тільки отруюють наш мозок фальшивими думками аби в той спосіб поробить нас покірливими рабами, але вони ще отруюють нашу поживу для того щоби розбогатіти і ого-

лошують її яко щось краще і найздоровіше на землі. Вони навіть діточу поживу затроюють. Вони ні перед чим не спиняють ся де тільки розходиться ся о зиск. Дехто винайшов що овочева поливка може бути роблена з дьогтю. Цей дьоготь вживається тепер при робленю цукерків і ледів. Це дуже трійливе і часто параліжує малу дитину або спричиняє нервові хвороби.

«Отруйною поживою рабують наше здоровля. Відтак приходять виробля патентованих ліків. Він каже нам солодощавими словами що він винайшов лік, якийвилічить нас з якої б то не було хвороби.

В штаті Мейн довгий час не продавалось напоїв. Лікарі винайшли що чимало людей посліпло в Мейн і коли вони зробили розслідження то найшли що причиною були гарно реклямовані ліки. Вони мали в собі деревлянний алькоголь, смертельну отрую. Фабрикант тих смертельних ліків входив за дуже доброго Христіянина і ніколи не минав церкви.»

«Стид йому!» закричала Ганя.

«Стид й нам,» сказала мати, «за те що дозволяємо на щось подібне. Бачиш є чимало ріжних паразитів між людьми. Отже так само є багато родів й ростинних паразитів, а деякі з них є й корисні а то тому, що вони розкладають на частини упавші дерева і ростины та звірячі тіла, перетворюючи їх в порошок.»

«Чи є й між людьми корисні паразіти, хотілось би знати?» запитав Івась.

«Наші паразіти, капіталістична кляса,» сказав батько, «були колись корисні. Не так ще да-

вно, вони були дрібними торговцями, що конкурували оден з другим, і працювали дуже тяжко над виробленем найтаньших товарів на продаж так аби перемогти конкурентів.

В той спосіб завжди відчувалась потреба в уліпшеню машинерії. Ринок також запружив ся товарами, виробленими робітниками, котрі не могли товарів купувати через те що гроші, діставані ними за працю вартували менше ніж товари які вони виробляли.

«Коли ринок заповнявся товарами вся машинерія припинялась і наставало лихо, так знана паніка. Підчас таких панік багато дрібних капіталістів було зруйновано і їх місце заняли капіталісти. В той спосіб увесь промисл організував ся аж доки все не опинилось в руках кількох міліонерів, котрі здебільша й не підходять навіть близько до «своїх» фабрик і ними не цікавлять ся.

«Вони тільки загарбують гроші видушені з робітників управителями, котрі дістають добру платню за свою працю - наганячку.

«Коли робітники зорганізують ся і заберуть всі фабрики в свої руки, то вони зможуть настановити своїх власних управителів, вибраних з поміж себе, Людські паразіти тоді стратять свої жертви і мусити муть працювати. Тоді ми матимемо нагоду справитись й з нашими ростищими паразітами.»

Х

ДИВНІ БУДІВНИЧІ В ЛЮДСЬКІМ ТІЛІ.

Одного дня Ганя пішла відвідати свою товаришку. Її мати сказала що вона може бути там цілий день, але Ганя швидко вернулась назад.

«Маня хора на кір,» сказала Ганя, перелякано. «Чи кір небезпечна хвороба, мамо?» запитала вона.

«Як Маню будуть тримати в теплі і добре доглядатимуть, то вона швидко виздоровіє,» сказала мати.

«Чому то люди хворіють, і що значать ті червоні плями, які я бачила на лиці і руках Мані?»

«Не питай мене два питання на раз,» сказала мати, «бо я тільки можу на одно відповісти відразу.»

«Мамо, так будьте добрі, скажіть нам спершу чому люди хворіють?» попросив Івась, який тільки що надійшов.

«Добре, діти,» сказала вона. «Ви памятаєте що ми вам казали про тоненькі рослинні паразіти, що находять ся майже скрізь? Отже є їх багато родів, але найголовніщих тільки два. Одні з них то ті про котрі ми недавно балакали, що то живлять ся неживими річами; другі ті про які я вам зараз казати му що живлять ся лишень живими, ростучими тілами. В старинних часах вірили що хвороби спричиняли злі духи, котрі заходили в тіло, але наука винайшла що всі хвороби спричиняють ті маленькі паразітичні потвори.»

«А як вони дістають ся в тіло?» запитав Івась.

«Вони залізають в тіло ріжними способами,»

сказав батько, який прийшов до розмовлячих. «Часами вони пливають в воді і молоці, а часами вони заходять з порохом який ми вдихаємо в себе; вони заходять різними способами.»

«А що вони роблять як залізуть в тіло?» запитала з цікавістю Ганя.

«Насамперед вони пробують знайти слабе місце деб могли осісти, але як не можуть знайти такого місця то сторожі, які є в тілі, вбивають їх і тоді їм приходить кінець,» сказала мати.

«Хтож то ті сторожі в тілі?» запитав Івась.

«Ось попробуємо довідатись,» сказав батько. «Ви знаєте що будівничі морських рослин вбирають поживу цілим своїм тілом. Кожний малий будівничий клітин заспокоює свої власні потреби. В зимній воді ріжні клітинні рослини вчать ся виконувати ріжну працю для того аби ростина росла. Цей поділ праці триває так довго доки ростина не змінюєть ся так, що для неї нема вже можливости рости в воді і тоді вона стараєть ся рости на суші.

«Деякі клітини забирають ся в землю яко коріння, иньші працюють над набираннем повітря і сонішного тепла а знова иньші ще розносять їх з долини до гори, від коріння до гіляк і навіпаки. При нагоді ми перейдемо й до тіла звірят. Цей поділ праці між будівничими клітин є до того дивний що тяжко й зрозуміти це.»

«Так,» сказала мати, «це дуже подібне до поділу праці між робітниками в теперішнім громадянстві. Вони працюють малими і великими гуртами у фабриках, копальнях, заводах і на рі-

лі і кожний гурт добуває щось для піддержання цілого громадянства.»

«Рація. Як раз з таких самих фабричних гуртів робітничих вони зложені і піддержують наше тіло,» сказав батько.

«Дерева мають багато малих ротів, якими всисають поживу, але звірята мають лишень оден. Та цей оден, однак, є здатний пізнати чи пожива відповідна, а чи ні, і багато легше і швидче ніж всі роди ростили разом взяті. Живчиками в дереві є тонесенькі трубки-клітини і ось вони й розносять ріжні соки для того аби придержувати при життю тіло дерева. В нашім тілі є помпова стація, серце, яка помпує запас приналежної поживи до всіх частин тіла. Цей сок що називається кровю, старанно приладжений і очищений ріжними органами. Легкі (печінки), нирки, живіт і иньші органи виконують ріжні обовязки вбираючи і видалюючи запаси, одержувані з зідженої поживи. Але багато річей попадає в тіло таких, що ушкоджують організм а не помагають йому. Тому є робітники, обовязком яких є стежити за всякими верогами, які можуть закрасти ся в тіло. Памятайте, будівничі клітин ніколи не зраджують самі себе. Вони живуть і працюють по братерські. Між ними нема паразитів, але вони достарчають добрий ґрунт для паразитів иньшого роду.

«І часами тіло не дістає належної поживи і повітря і гурти робітників не в стані справитись з усім тим що потрібне для вдержання тіла в добрім здоров'ю. А зноваж вороги мають нагоду влізти в кров і пливати в ній доки не найдуть собі відповідного місця осідку.

«Одна хороблива бактерія (баціла), як дістанеться в добре місце то дуже швидко розплоджується і їх стає багато; тоді вони затрують клітинні спрочиняють хворобу.»

«Тепер ми підійшли до червоних плям,» сказала мати, «про які Ганя хоче знати дещо. Будівничі клітин в тілі це є цілком зорганізовані так як робітники в нашій суспільстві, де кожна робітнича організація має окремі свої вигляди і має до діла з різними властителями. Ні, вони є в одній організації і мають дуже добру систему правління. Мозок є правлячим органом. Мозок переходить вздовж стіни і від нього розходяться на всі боки нерви. Нерви досягають кожного робітничого гурту клітинних робітників. Нерви — немаче ті телеграфні і телефонні дроти — вони разносять вісти. Як трапляється якийсь непорядок в тілі, тоді вістка про це передається до правительства, з домаганням безпроводної уваги і допомоги і мозок не вагається давати їм скорше пораду і ратунок.

«Як ви вріжете палець, то вскорі виходить густий сок, який заповняє врізане місце і загачує рану.

«Коли злі бактерії появляються то тоді ціла армія на розказ мозку йде бити їх. Часами може бути п'ять тисяч їх в одній краплині крові, бючих таке саме число ворогів. Та завзята боротьба нагріває кров і ми кажемо що хвора особа має гарячку. Наколи добрі борці в тілі подолають напасних ворогів й позабивають їх, то їхні мертві тіла виходять на поверхню тіла і скупчуються на ній в формі прищів і плямів.»

«Це не все,» сказав батько, «але мозок шле повідомлення до рота аби рот просив поживи або пиття, потрібного робітникам - воякам. Дуже часто всі робітники дуже заняті поборюванням ворогів різними способами, так що вони не мають часу їсти поживу, і мозок каже, — не треба їжі.

Хворий тратить апетит. Розумієть ся наколи тіло стало є перепрацьоване і людина стало недоїдає, то хворобливі бактерії всіх родів там безпечно собі розтаборують ся. І тому то робітники завжди більше податливі на різні хвороби ніж богачі і, крім того неможуть мати належного догляду аби видужати. Так що робітнича кляса вмирає передчасно в багато більшому числі ніж вища кляса. Немає такої хвороби якої не можнаб спинити івилічити наколи є відповідні для того умовини, але все знання набуте в тім напрямі майже зайве тепер.»

«Наколи ми зорганізуємося подібно будівничим нашого тіла і матимемо безпосередню контролю над нашим правительством, то тоді не буде капіталістичних паразитів, що живуть нашим коштом. А чи будуть вони й тоді, тату?» запитав Івась.

«О, ні, зовсім їх не стане,» сказав батько. «Кожний виконуватиме свою пайку праці, корисної для цілого суспільного тіла. Але з нашими скорочуючими і влекшуючими працю машинами, це буде по prostu забавкою на коротенький час кожного дня.»

«Це одна річ,» сказала мати, «яку ми можемо навчитись від будівничих людського тіла. Робітники, котрі виконують найбільшу скількість пра-

ці, дістають більший запас крові і поживи. На-коли ми вживаємо наші мускули більше ніж як-усь иньшу частину тіла, то вони дістають біль-шу скількість. Як ми вживаємо наш мозок біль-ше, то він дістає більшу скількість крові. З дру-гогож боку, будівничі, котрі не виконують тяж-кої праці, дістають дуже мало. Це як раз против-не порядкови який ми маємо що до годування неробів і виголоджування робітників. Ми пере-вернули закон природи до гори ногами.»

ХІ

ДІТОЧИЙ ПРОБЛЕМ.

Одного дня батько Івася і Гані прийшов до дому з своїм начинням, поскладаним в скриньку. Він виглядав так зажурено що обое діти мовча-ли замість випитувати його, як звичайно, про всячину.

«Що сталось?» запитала мати. «Чи ти поки-нув роботу?»

«Так, управитель сказав що його покликано до иньшої праці і що він не має більше для мене роботи від нині.»

«Щож, мусимо обходитись тепер так як мож-ливо буде,» вздихнула мати.

«Я вже маю чотирнадцять літ,» заговорив Івась, надувши губи неначе дорослий чоловік. «Чому ж я не можу йти до роботи?»

«Ти маєш ходити до школи ще кілька років,» сказала мати.

«Я можу скінчити науку в вечірній школі, чи не так?» сказав Івась.

«Ні, моя дитино, після довгої праці в фабриці, мозок не зможе належно працювати вечером,» сказав батько. «Ти мусиш ходити до школи тепер ще. Але як прийде твій час братись до роботи, яке заняття вибереш собі, Івасю?»

Івась трохи подумав, а відтак каже: «Думаю, що я буду тесляром як й ви тату.»

«Чи не можеш ти подумати про щось иньше?» запитав батько. «Теслярська праця не зовсім певна. Є нас й так заможно.»

«То може буде краще як я займуся хліборобством.»

«Позволь сказати тобі дещо, хлопче,» сказала мати, «Заки тебе ще не було на світі, ми занимались хліборобством на шматку землі, яку ми купили в залізничній компанії. Ми мали умову заплатити за неї в протязу п'яти років. Коли ми прийшли на господарство, то земля була недобра без поливання і уліпшення. Отже всі доколичні хлібороби з'єдналися і спільними силами побудували резервуар і канал. Коли ми це все зробили і уліпили землю, залізничні королі домагались від нас багато більше платні ніж було зазначено в угоді. Всі хлібороби відмовились піддаватись тому нападові. Тоді залізничні королі прислали повітового начальника і озброєних людей разом з ними аби нас вигнати або постріляти. Кілька хліборобів тоді вбито, иньші розійшлись. Ми були в числі тих що втікли звідтам. Вони після цього надрукували в газетах, що ми розпочали бунт проти закону і порядку.»

«Але де взяли землю залізничні королі. І яким способом той повітовий начальник опинив-

ся при уряді, наколиж він такий поганець?» запитав Івась.

«Зелізнодорожні королі,» сказав батько, дістали землю від правительства за дурно підкупивши урядників в Вашингтоні. Вони дістали понад двадцять мільонів акрів ось тут, в Каліфорнії як рівнож дістали досить грошей на будову залізниці, що сталось їхньою приватною властністю. Після цього вони котролювали цілий штат (держав), так само як подібні рабівники зробили в иньших штатах.»

«Чи не можуть робітники і хлібороби голосувати?» запитав Івась збентежено.

«Так, ми можемо голосувати,» відповів батько, «але політекерам в Конгресі більше оплачується бути нечесними супроти робітників ніж чесними за нашого теперішного ладу, бо ціла країна рядиться тими капіталістичними агентами та їхніми законами, Політкери нічогоб не скористали для себе тоді як би дбали аби робітники мали землю; за те вони дістали богато грсшей, що віддали землю тим рабівникам, і капіталізм каже кожному чоловікови дбати за себе тільки.

Після того як хитруни і злодії дістали землю, вони котролювали державних урядників, без огляду на те, когоб ми вибрали.»

«Мій учитель казав що ще є богато вільної землі й тепер,» сказав Івась.

«Воно правда,» сказав батько, «але ти не можеш до неї доставитись, бо це куже дорого коштує. Вона звичайно положена далеко від залізниці, далі ти потребуєш знарядів і хліборобських машин, а вони дуже дорогі, бо знаходять ся в ру-

ках иньшого гурту хитрунів — визискувачів, тягнучих з них для себе зиски.

«Ти потребуєш коней, насіння і грошей заки збереш те що народить ся. Коли ти збереш все з поля і готовий везти на ринок для продажу, то ти побачиш що ціни на ринку контролюють ся другою шайкою хижаків, котрі розказують тобі за яку ціну маєш продати свою працю. Часами тільки дістанеш трохи більше ніж тебе самого коштує вигодувати добро, а деколи дістанеш ще й менше. Завжде, так само як й наємний робітник, ти є на ласці капіталістичної кляси.»

«Без огляду щоб не робив я,» сказав Івась пригноблено, то вся робота й робота, в користь капіталіста.»

«Так,» сказав батько, «наколи не потрафиш показати їм способу як й вони могли би побільшити свої зиски через обдурюванє народу і душення робітників, колиж потрафиш, то тоді вони поласкають тебе і проголосять найбільшим чоловіком на світі, відтак поставлять тебе за приклад для других, говоритимуть про тебе в школах і казатимуть дітям, що кожне з них може скочити так само високо. Бідні шкільні учителі вживаються як виховувачі темноти, для затемнювання молодих мозків.

«Діти виходять з школи з високими надіями, але вони швидко розбивають ся о жорстоку стіну дійсности і діти швидко зневірюють ся та стають ся пияками злодіями. Це дає капіталістичному проповідникови нагоду проповідувати що все убожество походить тільки з пянства, помимо того що богачі пють багато більше ніж бідні. Вони зде-

геноровані (зіпсуті) неробством і роскошю, як раз так само як робітники зіпсуті надмірною працею або убожеством з їх нуждою і голодом.»

«Це правда все, що сказав тато про учителів шкільних,» сказала мати. «Я була шкільною учителькою і мала навчати дітей ріжних брехонь про життя, хоча я навіть знала краще, та инакше годі, бо школа контролюєть ся капіталістами або людьми з капіталістичними поглядами.»

«Це мене втомлює,» сказав Івась, «Чи не можливо й проворхнутись в сім світі без дозволу капіталістичної кляси? Як велика та кляса в порівнанню до робітничої кляси?»

«Так завелика як маленьке паця в порівнанню до слоня,» сказав батько.

«О!» викрикнув Івась, «то цеж легко. Слонь може кинути геть паця кожного разу.»

«Так,» сказала мати, «лихо що люди з цеї мізерної кляси розсілись собі на добрій землі і в гарних велики палатах, в той час як слоняча кляса тулить ся в поганих кучах і дірах, яких тяжко й доглянути. Тепер ще вони не мають поняття про величезне число і силу яку посідають. Але вони швидко пізнають все. Це є тільки питаннем часу як робітники цілого світу зеднають ся і тоді прийде кінець капіталістичної ери. Паця не буде вже сидіти на спині слоня і виголодувати його та морозити. Воно муситиме ходити.»

«Коли ти почнеш брати ся до праці, сказав батько, «то найкращу, найбільшу річ зробиш тільки як станеш помагати в організованню твоєї класи в одну громаду.

Коли це буде зроблене світ буде вирваний з лап економічної несправедливости, яка є підставою всіх наших несправедливостей.»

КАТАЛЬОГ КНИГ

ТЕАТРАЛЬНІ ТВОРИ.

Американець, веселий образ в 3-ох діях	15
Американський шлятич, образець в 3-ох діях	30
Батраки, малюнки роб. життя, драма в 4 діях	35
Безталанна, драма в 5. діях	35
Блудний син, образ в 4-ох діях	25
Бондарівна, драма в 4-ох діях, а 5 відслонах	20
Бувальщина, або на чужий коровай очий не поривай, комед. в 1. дії	20
Бурлака, драма в 5. діях	35
Вертеп (для колядників)	5
Верховинці, драма в 3 діях	30
Веселі Полтавці, комедія в 3. діях	30
Вихованець, комедія в 3. діях	25
Виворожила, комедія в 1 дії	10
Вихрест, драма в 5 діях.	35
ВЛАСНА ХАТА, прольоґ	10
В неволі темноти, комедія в 3. діях	25
Великий молох, пєса на 3. розділи. В. Винниченка	50
ГОСТИНА СЬВ. НИКОЛАЯ, драма на 4. виходи	10
Дай серцю волю, заведе в ниволю, драма в 5. діях	40
Два домики і одна фіртка, комедія в 1. дії	15
Душогуби, драма в 5. діях	35
Душогубка, драма в 4. діях	30
Дячиха, комедія в 4. діях	35
Жидівка вихрестка, драма в 5. діях	50
За Немань іду, оперета в 4. діях	20
Запорожець за Дунаєм, оперетка в 3. діях	25
Запорожський Клад, ком. опера	20
Зоря нового життя, комедія в 4. діях	30
Іцко Сват. комедія в 1. дії	10
Капраль Тимко, мєльодрама в 5. діях	20

Катерина, драма в 4. діях	30
Козацьке сватане, шутка в 3. діях	25
Коханє в мішках, водевіль в 1 дії з партитурою	30
МАНІФЕСТ УКРАЇНИ, комедія в 1. дії	20
Мазепа, драма в 5 діях	35
Майська Ніч, комедія в 3. діях	30
Манігрула, комедія в 1. дії	15
МОНОЛОГИ, число 1, 2, 3, по 20 ц. всі за	60
Мужики аристократи, народний образ в 2. діях	15
НА ВЕРХАХ, фантазія	5
На відпуст до Києва, комедія в 3 діях	30
Наймичка, драма в 5. діях	35
На старости літ, образ з життя народа в 1. дії	10
Наталка Полтавка, комедійо-опера в 2. діях	20
На тихі води, на ясні зорі, сцен. образок в 4. діях	25
Невольник, драма в 5. діях	15
Недолюдки, бувальщина в 3. діях	30
Не клени, образ в 1 дії	10
Ой не ходи Грицю, та на вечерниці, драма в 5 діях	30
Орися, малюнки з міщанського життя в 4. діях	35
Ох! не люби двох! оперетка в 3 діях	25
Пан писар, штука в 3 діях	20
Панна штукарка, комедія в 3. діях	30
Пекло в хаті, комедія в 1. дії	15
Підгіряни, мьєлдрама в 3. діях	50
Пімста жидівки, драма в 5 діях	40
Повернув ся із Сибіру, драма в 5. діях	35
По ревізії, етюд в 1. дії	20
Пошились у дурні, ком. оперета в 3. діях	35
Прометей, драматичний уривок	15
Простак, комедія в 1. дії	20
Сатана в бочці, комедія в 1. дії	10
Сватаня на вечерницях, жарт в 1. дії	10
Сватаня на Гончарівці. оперета в ц. діях	35
Свекруха, комедія в 3. діях	25
Сьвідки. жарт. в 1. дії	15
Тарас Бульба. драма в 4 діях	35
Тато на заручинах, комедія в 1. дії	10
Украдене щастє, драма в 5. діях	25
Хмара, драма в 5. діях	40

Хто винен, драма в 3. діях	15
Царицині черевички, комедія в 5. діях	25
Цар Микола III. в Нью Йорку, ком в 3. діях	40
Циганка красавиця, комедія в 3. діях	25
Червона свитка, комедія в 4. діях	20
Як ковбаса та чарка, комедія в 1. дії	20

МАЄ ДО ПРОДАЖИ СЛІДУЮЧІ МУЗИЧНІ
І ХОРОВІ ТВОРИ:

1. ПЕРШИЙ АЛЬБОМ 25 найкрасших українських пісень, на мішаний хор або сольо. 60
2. ДРУГИЙ АЛЬБОМ 25 найдобріших пісень, на хори мішані, мужеські і сольові кусники. 75
3. ТРЕТИЙ АЛЬБОМ 25 найдобріших пісень, на хори мішані, мужеські і сольо. 75
4. ЧЕТВЕРТИЙ АЛЬБОМ 25 найкрасших українських пісень для хору мішаного, мужеського і сольового співу
5. ПЯТИЙ АЛЬБОМ 25 українських пісень для мішаного хору і сольового співу
6. «ВУЛИЦЯ», на хор мішаний в полученю з хорами мужеськими, жіночими, терцетами і солями меццо-сопрановими. 75
7. «ЗАВЩАНЄ» моїм землякам на Україні, Т. Шевченка, музика М. Вербицького, басове або барітонове сольо, в супроводі подвійного хору, з акомп. п'яна
8. «ГАМАЛІЯ», муз. Біликовського, на хор мужеський і сольо тенорове і барітонове, з додатком брошурки з деклямацією і акомп. п'яна \$1.25
9. «НЕ ПЛАКАТИ НАМ», гимн, музика Кишакевича, на хор мішаний, з акомп. п'яна
10. «ДНІПРО РЕВЕ», муз. Д. Січинського, на мішаний хор, з акомп. п'яна
11. «ГЛУБОКИМ СНОМ», брум-хор мішаний і сольо сопранове
12. «НАША ДУМА», збірник з 50 українських народних пісень на хори мішані і мужеські \$1.50
13. «КОБЗА», Гарний Український Концертний кавалок для хору мішаного з солями і

брум-хор. Гр. Давидовського. Ціна партитури	\$1.25
14. «УКРАЇНА». Поема, чудовий концертний кавалок на мішаний хор з солями, найновіша композиція	\$1.
15. «ЛІЧУ В НЕВОЛІ», Хор і сольо тенорове або сопранове. Д. Січинського.	\$0.25
16. «СОН». Мішаний хор, слова Т. Шевченка музика М. Лисенка.	45
17. «ПРОМЕТЕЙ або «СТОЇТЬ КАВКАЗ», мужеський хор, музика К. Стеценка	45
18. ОЙ ДІБРОВО ТЕМНИЙ ГАЮ, хор мішаний....	40
19. ЧОГО МЕНІ ТЯЖКО, хор мішаний	40
20. ОЙ ТРИ ШЛЯХИ, хор мішаний	40
21. НА ГОРОДІ КОЛО БРОДУ БАРВІНОК НЕ СХОДИТЬ, хор мішаний	45
22. ДУМИ МОЇ, хор мішаний.	40
23. БАНДУРА, фантазія на українській темі для хору а Сарелла. Свобідного художника, Гр. Давидовського, партитура.	\$1.50
БАНДУРА на осібні голоси, кождий голос	35
24. Вже воскресла Україна	\$1.50
25. Збірник укр. народних пісень М. І. Едельмана	\$1.
26. Збірник укр. народних пісень М. Лисенка 12 десятків @ 60 разом	\$6.
27. Звуки України, Д. Андрейка 10 зошитів @ разом	\$4. в оправі
	\$5.

ХОРОВІ ПІСНІ СОЦІЯЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНІ.

1. ВАРШАВ'ЯНКА, на хор мішаний	60
2. ТЮРМА ЗА ВОЛЮ, на хор мішаний	25
3. ДОВГО МИ ТЕРПЛИ, хор мішаний	25
4. ШАЛІЙТЕ, ШАЛІЙТЕ, хор мішаний	50
5. СЪМІЛО ДРУЗЬЯ, НЕ ТЕРЯЙТЕ, хор міш.	50
6. МАРСЕЛЕЗА, хор мішаний	60
7. РЕВЕ ТА СТОГНЕ ДНІПР ШИРОКИЙ, хор мішаний	30
8. БИЛА ЖІНКА МУЖИКО, хор мішаний	30
9. БУЛА КОЛИСЬ ГАНДЗЯ, хор мішаний	30
10. ІНТЕРНАЦІОНАЛ, хор мужеський, або хор	

мішаний. Підводьтесь ви нуждарства діти	30
11. РАЗОМ ТОВАРИШІ, на хор муж. або міш.	30
12. СЪМІЛО ДРУГИ НЕ ТЕРЯЙТЕ, хор муж.	35
13. МИ РОБІТНИКИ, на хор муж. або міш.	25
14. ПІСЛЯ РУСЬКИХ ХЛОПІВ РАДИКАЛІВ. Ми, ті що гнули ся як лози, для хору міш.	40
15. НЕ ПЛАКАТИ НАМ, хор мішаний. Не нам вже просить, не є ми раби, не нам вже тужить, ми вільні сини.	35
16. НАША СЛАВНА УКРАЇНО, хор мужеський, або мішаний.	20
17. МАШ СІЧОВИЙ, хор муж. або міш.	20
18. СОКІЛЬСЬКИЙ ГИМН. Гей пробуди ся батьку наш Дніпре. Для хору муж. або міш.	30
19. ДЕ ДНІПРО НАШ КОТИТЬ ХВИЛІ, для хору мішаного	40
20. РУІНА СІЧИ. Ой ішли наші славні Запо- рожці, для хору мужеського	25
21. ВИ ЖЕРТВОЮ В БОЮ НЕ РІВНИМ ЛЯГ- ЛИ, для хору мішаного	30

ЧИТАЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

У НАС МОЖНА НАБУТИ СЛІДУЮЧІ КНИЖКИ:

Боротьба о сонце	3
Відроджене України	10
Географія в українській мові (оправ.)	80
Економічні основи америк. демокр. — М. Дурдела.	15
Звідки взяв ся чоловік — Е. Гуцайло	25
Інтернаціонал і Війна з додатком Анархізм і на- уковий ком.	15
К. Маркс, його жите і наука — Е. Гекер	15
Казка про сотворене сьвіга	15
Клясова борба — Др. Татьяна Гріґорович	5
Коли зійшло сонце	30
Комуністичний маніфест — К. Маркс і Ф. Енгельс	25
Міжнародні Революційні Партії	25
Народність і її початки, — К. Кавікі	25
Науковий і утопійний соціалізм — Голубович	15
Нація як правна ідея і Інтернаціонал, — Др. К. Реннер.	20

Нове Євангеліє, — П. Бертоля	15
Новітна суспільність і церква, — Др. Т. Бартошек.	35
О походженю нашого Бога — Ляморо	15
Основи соціалізму — К. Кавцкій	25
«Патріоти» — М. Тарновський	10
Перекази Старинного Сьвіта	35
Поняте і ціли соціалізму — Др. Б. Шмераль	15
Початки укр. соціалізму в Галичині	25
Початок родини приватної власности і держави, Ф. Енгельс, брошурована	75
в оправі,	\$1.
Програма комуністів (Большевиків)—Н.Бухарін.	30
Програма комуністів (Большевиків) в оправі	50
Продукція — Н. Каришев	10
Про жіночу неволю	30
Про походжене та розвиток мов — Н. Рубакин.....	25
Робітничий Календар на рік 1919.	50
Великий Молох, песа на 3. розділи. В. Винниченка.	50
Селянство і Соціал-демократія, — В. Левинський.	40
Серед вічних снігів і ледів, — В. Лункевич	30
Словар чужих слів, числить поверх 12,000 слів, зладили Др. Кузеля і М. Чайківський	\$2.
Соціалізм — Е. Крук, (на ліпшому папері)	20
Соціалізм (на гіршому папері)	15
Соціалізм а патріотизм, — Рис	15
Соціалізм і релігія — Д. Б.	5
Фільософія Соціал - демократії — Й. Дицген, в оправі з золотим витиском	\$2.
брошурована	\$1.50
Фільософія штуки	50
Цар Голод про економію — А. Бах.	35
Чому женщины жадають політичних прав — Д. Клушинська	15
Як кров кружить в нашім тілі	15
Як люди навчились числити	10
Як повстала земля	25

H O L O S P R A V D Y

119 East 7th Street,

New York, N. Y.

Пренумеруйте собі

“МОЛОТ”

**САТИРИЧНО-ГУМОРИСТИЧНИЙ
ЧАСОПИС.**

**Передплата на рік \$2.00.
Поодиноке число 10 цент.**

Замовлення і гроші шліть на нижшю адресу:

“MOLOTO”

414 East 9th Street, New York, N. Y.

Друкарсько--Видавнича

Спілка "Робітник"

(ЗАІНКОРПОРОВАНА)

приймає замовлення на друкування тікетів, розкидок, афішів, членських книжочок, статутів, книжок, часописів і всіх інших річий, що входять в склад друкарських робіт.

РОБОТУ ВИКОНУЄМО ПО НАЙДЕШЕВШИХ ЦІНАХ І НА ЧАС.

ДРУКАРСЬКО - ВИДАВНИЧА СПІЛКА "РОБІТНИК" — це одинока українська робітничка інституція в Злучених Державах, яка має на увазі ОБСЛУГУ УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЦТВА — а не тягнення зисків.

Роботу приймаємо в мовах: українській, російській, польській, англійській і и.

Всі товариства, всі поодинокі робітники повинні звертатися з замовленнями лиш до ДРУКАРСЬКО - ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ "РОБІТНИК" на слідуячу адресу:

The Robitnyk Publ. & Pr. Co., Inc.

222 E. 5th Street - New York, N. Y.